

N:o 3.

Aukt. till Riksd. Kansli den 7 Febr. 1876, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af verkställd granskning af Riksdagens Justitie-ombudsmans embetsförvaltning.

För det ändamål, 42 § Riksdagsordningen omförmäler, hafva begge Kamrarne till Lag-Utskottet hänvisat Justitie-ombudsmannens embetsberättelse för tiden från nästlidne riksdags början; hvarjemte hans embetsdiarier och registratur för samma tid blifvit till Utskottet aflemnade.

Vid den granskning, som Utskottet i följd häraf verkställt af den redovisning för Justitie-ombudsmannens embetsförvaltning, som innefattas uti nämnda handlingar, har Utskottet städse haft blicken fästad på betydelsen af den institution, som genom en Justitie-ombudsmans tillsättande blifvit med 1809 års samhällsskick införd. Att å ena sidan å folkets vägnar med oafslätlig vaksamhet följa lagarnes tillämpning, utöfva tillsyn öfver deras efterlefnad af domare och embetsmän och förhjelpa den lidande till sin rätt samt att å andra sidan sätta folket i tillfälle att erfara ej allenast huru lag skipas eller, med andra ord, beskaffenheten af lagskipningens tillstånd, än äfven hvilka förbättringar i lagarne, som för befordran af rättvisa kunna finnas nödiga, utgöra, enligt 99 och 100 §§ Regeringsformen, hufvudföremålen för Justitie-ombudsmannens verksamhet; och då offentligheten är ett af den lagbundna frihetens säkraste värn, hör jemväl den offentliga redovisning, folket fordrar af sitt ombud, till institutionens fulländning.

Det är emellertid väktarekallet, tillsynen öfver lagarnes efterlefnad af domare och embetsmän, som i första rummet tager Justitie-ombuds-

mannens uppmärksamhet i anspråk; och huru han derför verkat, inhentat af de utaf Utskottet granskade handlingar. Sålunda visa dessa handlingar att under år 1875 hafva till Justitie-ombudsmannen inkommit klagomål till ett antal af 80; och då härtill läggas 10, hvilka från föregående år balanserats, såsom beroende på vidare behandling, blir antalet af klagomål, som under år 1875 varit under handläggning, 90, bland hvilka 55 funnits böra lemnas utan afseende, 25 efter vederbörandes hörande fått förfalla, 5 vid årets slut fortfarande varit under handläggning och 5 föranledt åtal; upplysande jemväl samma handlingar, att Justitie-ombudsmannen åt brottmålslagskipningen egnat den särskilda noggranna kontroll, som han genom de till honom ingående fånglistorna är i tillfälle utöfva.

Tillvaron af klagomål till omförmälda antal bekräftar att, till följd af den oförtrutna omsorg att skydda den personliga friheten och förekomma obehörigt lidande, Justitie-ombudsmannen ådagalagt, Justitie-ombudsmannen fortfarande är i åtnjutande af allnänt förtroende; och den omständighet, att, på sätt handlingarne visa, de annärkningar, som mot domare förekommit, icke varit af synnerlig betydenhet och i följd deraf föranledt allenast några få åtal, innebär, vid jämförelse med det stora antal mål, som under tiden vid domstolarne varit handlagda, enligt Utskottets omdöme, tillförlitlig grund för det af Justitie-ombudsmannen, med anledning af hans pligt att utreda lagskipningens tillstånd, uttalade omdöme, att svenska folket eger en aktningvärd domarecorps, rättrådig, efter sin uppfattning af hvad rätt är, samvetsgram och omutlig.

Med annärkning, att, derest vid en utredning af lagskipningens tillstånd blicken icke får sträcka sig öfver en längre tidrymd och föremålen följas under deras fortgående utveckling, omdömet om dem äfventyrar att missledas, så att ur de för dagen framträdande företeelserna dragas andra slutföljder, än sådana, som skulle framstått sig, om flera års erfarenhet lemnat tillfälle att jämföra och mot hvarandra väga de gjorda rönen, har Justitie-ombudsmannen omförmäلت huruledes derföre befunnits nödigt och småningom blifvit sed att vid behandlingen af berörda ämne låta blicken ej blott omfatta det närvarande utan äfven sträcka sig öfver det förflutna och det tillkommande, för så vidt dermed något kunnat vinnas för en sannare uppfattning och ett rättigare bedömande af frågorna för dagen.

Ur denna synpunkt har Justitie-ombudsmannen företrädesvis egnat uppmärksamhet åt behovet af en domstolsreglering efter tidens fordringar och åt den menliga följd för lagskipningens gång, som vore att befara deraf, att, såsom den senaste tidens erfarenhet gäfvit anledning att frukta,

den hittills nästan öfverflödande tillgången på ämnesvenner för domarekallet började tryta.

Under erinran, att frågan om en förändrad domstolsorganisation redan länge varit föremål för meningsutbyte samt att dervid, hvad underdomstolarne anginge, tvisten förnämligast gällt företrädet emellan kollegiala domstolar och enmansdomstolar, uttalar Justitie-ombudsmannen den mening, att, vid betraktande af vårt lands beskaffenhet samt omskiftande tätare och glesare befolkning, ville synas, som skulle intetdera af nämnda system ensamt kunna tillämpas, samt att i allt fall för inrättande af kollegiala domstolar sannolikt den tid måste afbidas, då tanken på en förening af landsbygd och stad i fråga om lagskipningen vunno mognad och allmänne erkännande. Under sådana omständigheter borde man, enligt Justitie-ombudsmannens uppfattning, göra sig betänkt att afhjelpa en svårighet, hvarunder enmansdomstolarne i vårt land arbetade. Dessa domstolar, hvilka sedan gammalt haft in-tecknings- och lagfartsväsendet om händer, hade nemligen under de senare årtiondena, utom dessa extra-judiciela ärenden, fått sig ålagdt åtskilliga statistiska uppgifters meddelande, upprättandet och förandet af förmyndare- och konkursförteckningar jemte förandet af de nya fastighetsböckerna; och dessa, för lagskipningen mer eller mindre främmande, men dock maktpåliggande bestyr toge den ensamme domarens tid och krafter så väsentligt i anspråk, att det blefve för honom omöjligt att, såsom vederborde, egna sig åt sitt egentliga kall, som hade till syfte att skipa lag och förutsatte skyldighet för domaren att genom studier göra sig förtrogen med de lagar, hvilka han vore satt att omedelbart tillämpa. Till undanrödjande af detta förhållande förordar Justitie-ombudsmannen, att domaren skulle berättigas, att för vissa göromål af mindre omfattande betydelse i sitt ställe använda en till domare-embetes utöfning kompetent person, som af vederbörande öfverrätt pröfvades dertill skicklig och handlade under egen ansvarsskyldighet; af hvilken anordning Justitie-ombudsmannen förväntar, att domaren skulle sättas i tillfälle att mera oafbrutet, än hittills, sjelf förrätta de lagtimitingen; att göromålen komme att handläggas med större kontinuitet och, då de icke af domaren sjelf ombestyrdes, af en person, som vore mera förtrogen med orten och dess förhållanden, än tillfälliga biträden kunde antagas vara; samt att allmänheten kunde påräkna att äfven i domarens frånvaro finna någon tillstädes, som vore behörig att emottaga och expediera handlingar, äfvensom att få sina angelägenheter fortare uträttade.

Under hänvisning till hvad Justitie-ombudsmannen i berättelsen till nästlidna Riksdag anfört derom, att regleringen af häradshöfdingarnes löneförmåner skulle komma att framdeles leda till inskränkning i till-

fällen för yngre jurister att vinna anställning hos domare på landet och på samma gång att ernå den praktiska öfning och erfarenhet, som erfordrades för att de, utan fara för lagskipningens gång, skulle kunna efterträda de nuvarande domarne; men med förklarande tillika att, då nämnda lönereglering så nyss gått i verkställighet, att dess följder ej hunnit framträda, densamma antagligen ännu icke kunnat utöfva någon verkan till framkallande af den befärade bristen på ämnesvenner för domarekallet, har Justitie-ombudsmannen till företeelserna på detta område uppgifvit flera samverkande orsaker.

I den utredning af detta ämne, hvartill Justitie-ombudsmannen hemtat särskild anledning af det undersökningsarbete för embetsmannacorpens ombildning, som i vår tid föregår, påpekar Justitie-ombudsmannen, att ett berättigadt mål för detta arbete väl vore åstadkommandet af besparingar i statens utgifter, men att detta mål icke finge vara det enda och uteslutande, ty lemnades för dess vinnande å sido nödig hänsyn dertill, att ärendena blefve ändamålsenligt skötta, och att medel ansloges, tillräckliga att förvärfva duglige och redbare tjänstemän för ärendenas skötande, så kunde inträffa att dessas gång rubbades och förvirrades till ohjelpig allmän och enskild skada. En väl genomförd anordning af statsförvaltningen i alla dess grenar deremot, fortsätter Justitie-ombudsmannen, en anordning, som rätt uppskattade hvarje embetes och tjänstebefattnings behof af skicklighet och arbetsamhet och afpassade arbetet så, att hvarje befattning, högre eller lägre, fordrade och sysselsatte sin man och tillförsäkrade denne en efter hans samhällsställning anständig aflöning, en sådan anordning, hvarigenom jemväl med urskiljning och sakkunskap utmönstrades alla befintliga embeten och tjänster, som icke oundgängligen erfordrades för ärendenas behöriga handläggning och gång, skulle, enligt Justitie-ombudsmannens mening, erbjuda fördelar, hvilka desto snarare komme att i statens tjänst fästa de insigtsfullaste och dugligaste personer, som genom det anseende denna tjänst åtminstone af ålder åtnjutit och den säkerhet i besittningen af en stadigvarande, om ock anspråklösare utkomst, som hon beredde, staten hade en viss fördel i täfningen med näringarne, äfven då dessa bjöde rikligare, men osäkrare löneförmåner åt sina idkare. Och Justitie-ombudsmannen avslutar sina betraktelser i ämnet under uttalande af den åsigt, att vår statsförvaltnings närmaste framtid sannolikt vore beroende derpå huruvida embetsmannacorpens ombildning komme att genomföras efter eller i strid mot de grundsatser, som blifvit här ofvan i dess allmännaste drag återgifne.

I sammanhang härmed och med särskildt anledning deraf, att än lagskipningen, än lagstiftningen ofta fått bära skulden därför, att på

senaste

senaste tiden grofva brott, och bland dessa förnämligast våld å person samt bedrägeri- och förfalskningsbrott, i betänklig grad ökats, har Justitieombudsmannen, rörande orsakerna till denna förteelse, verkställt en undersökning, som med hänsyn till den uppmärksamhet, som detta förhållande öfver hela landet ådragit sig, torde vara förtjent af särskildt omnämmande. Efter att hafva på angifna skäl förklaradt, att brister i lagstiftningen och lagskipningen icke rättvisligen borde anses hafva någon del i de uppgifna brottens tilltagande mängd, antager Justitieombudsmannen såsom den gemensamma grunden härtill i främsta rummet den goda tiden, i det denna dels, medelst framalstrande af öfvermod och beredande af lättare tillgång till rusdrycker, hos den lägre befolkningen verkat till de förstnämnda brottens framträdande, dels ock genom att uppjaga priset på alla lefnadsbehof och njutningsmedel, utan att öka tillgångarne för den klass af människor, som lefde på lön, pension eller afkomst af ringare kapital, frankallat, vid bristande sinnesstyrka till försakelser, frestelse att genom olofliga medel, bedrägerier och förfalsknings söka åtkomna hvad ej på ärlig väg stått att vinna. Han angifver härefter såsom lämpliga åtgärder, i synnerhet mot förstberörda förbrytelser, ej mindre en förbättrad anordning af polismakten för rättstillståndets upprätthållande på landsbygden, än äfven en förändrad inrättning af gemensamhetsfängelserna i syfte såväl att bereda tillfälle till fångarnes klassifikation efter ålder och graden af brottslighet som ock att foga austalter för fångarnes undervisning, förbättring och förberedande för en återvunnen frihets rätta bruk. Och han vidrör till slut det behjertansvärda behovet att bereda någon omvårdnad om frigifna fångar, för att underlätta deras återförening med samhället.

Då, under aktgifvande på lagskipningen, bristerna i lagstiftningen lättast inses, har, på sätt ofvan blifvit anfördt, Justitieombudsmannen jemväl fått sig ålagdt att föreslå de förbättringar i lagar och författningar, som kunna finnas nödiga; och denna pligt har ej heller blifvit af Justitieombudsmannen förbisedd. Sålunda har han till förekommande af kostnader och tidsutdrägt vid förvandling af böter till motsvarande fängelsestraff föreslagit en förändrad lydelse af 13 § i 2 kap. Strafflagen, om hvilket förslag Utskottet kommer att afgifva särskildt yttrande. Derjemte har han, på sätt embetsberättelsen närmare upplyser, under sistförflutna året hos Kongl. Maj:t gjort underdåniga framställningar, åsyftande dels meddelandet af sådana nådiga föreskrifter, hvarigenom stadgandet om embetsmäns skyldighet att i hvad till rikets tjenst erfordras räcka hvarandra handen erhöille, till undvikande af mångskrifveri i handräckningsärenden, cu mera

fullständig och ändamålsenlig tillämpning än hittills, dels ock ett tillägg till den för Hofrätterna gällande arbetsordning, i ändamål att åstadkomma erforderlig kontroll att afgjorda mål blifva inom behörig tid expedierade.

På grund af hvad här ofvan blifvit anfördt och de granskade handlingarne i öfrigt innehålla, har Utskottet att vitsorda den sorgfälliga uppmärksamhet, hvarmed Justitie-ombudsmannen följt de angelägenheter af allmännare vigt, som falla inom området för hans verksamhet; hvarför Utskottet anser sig böra angående Justitie-ombudsmannens embetsförvaltning i dess helhet uttala det omdöme,

att Justitie-ombudsmannen genom nit, oveld och skicklighet fortfarande motsvarat Riksdagens förtroende.

Stockholm den 7 Februari 1876.

På Utskottets vägnar:

ERIC SPARRE.